

3. Духовний Л.Ф. Здоров'язберігаючі технології на заняттях фізичного виховання // Проф.-техн. освіта. – 2012. – № 1. – С. 37–40.
4. Єжова О.О. Теоретичні і методичні засади формування ціннісного ставлення до здоров'я учнів професійно-технічних навчальних закладів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання». – К., 2013. – 38 с.
5. Концепція навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок / авт.–упоряд. Марі–Ноель Бело. – К.: Генеза, 2005. – 80 с.
6. Куканова О.Д., Корчагин В.Н. Модель діяльності педагога по формуванню культури професійного здоров'я майбутніх робочих // Сред. проф. образование. – 2012. – № 7. – С. 47–51.
7. Ландо О.А. Використання здоров'язбережливих технологій у навчально-виховному процесі педагогічного коледжу // Педагогіка формування твор. особистості у вищ. і загальноосвіт. школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2014. – Вип. 37. – С. 247–254.
8. Михайлова Н.Н., Рудой О.Ф. Модель впровадження здоров'єзберігаючих технологій в установах професійного освіти // Сред. проф. образование. – 2012. – № 2. – С. 20–22.
9. Мізяківська Г. Впровадження програми «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя» // Профтехосвіта. – 2013. – № 7. – С. 15–18.
10. Онлайн курс підготовки вчителів «Вчимося жити разом» (розвиток соціальних навичок у курсі предмета «Основи здоров'я»): Портал превентивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://autta.org.ua>
11. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Превентивна педагогіка: навч. посіб. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2007. – 120 с.
12. Основи здоров'я. Навчальна програма для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869088/
13. Сологуб А.І. Креативна освіта: моніторинг якості: навч. посіб. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 119 с.
14. Юхимчук Т.І. Використання технологій розвитку креативного мислення на уроках «Основи здоров'я» // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції: зб. матер. XVI Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 квітня 2013 р. – К.: Вид-во Європейського університету, 2013. – Т. 2. – С. 65–68.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (Гузь В.В., Жейнова С.С.)

Людина є найважливішою цінністю суспільства. Проте з кожним роком збільшується кількість чинників, які негативно впливають на її життя та здоров'я. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є забезпечення та зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої [8; 10]. У нашій державі розв'язання проблеми формування здорового способу життя здебільшого

покладається на державні установи, насамперед – заклади освіти. Проте сучасна школа не завжди спроможна ефективно здійснювати процес формування навичок здорового способу життя у молодіжному середовищі. Однією з першочергових задач соціально орієнтованої держави має бути сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його життєво важливих потреб для творчого розвитку. Все це передбачається Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей і Планом дій щодо їх виконання. Втілення в життя вимог цих документів потребує невідкладних дій, спрямованих на ефективне вирішення головної проблеми забезпечення здоров'я дітей і молоді, що вмотивовано різким погіршенням стану їх фізичного, розумового і духовного розвитку [5].

Проблеми здоров'язбережувальних технологій досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: С. Алещенко, Ю. Бойчук, Л. Гривняк, К. Даене, О. Дубогай, С. Іванкова, Л. Логінова та інші.

Особливої актуальності набувають дослідження педагогів: В. Горашука, О. Дубогай, С. Кириленко, С. Лапаєнко, С. Свиріденко, С. Тищенко, В. Шахненко та інших, в яких розкриваються різні аспекти формування культури здоров'я та здорового способу життя. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти здорового способу життя дітей та молоді охарактеризовано в дослідженнях О. Безпалько, І. Зверєвої, Н. Зимівець, Г. Лактіонової, І. Соковні-Семенової тощо.

Метою даного дослідження є аналіз основних аспектів здоров'язбережувальних освітніх технологій в сучасному освітньому процесі.

Здоров'я людини можна охарактеризувати як динамічний стан організму який відзначається повним фізичним, інтелектуальним, психічним, духовним і соціальним благополуччям і піддається впливові способу життя людини. Саме тому все істотніше відчувається гостра потреба у створенні системи формування здорового способу життя з орієнтацією на нове розуміння взаємозв'язків Людини та Природи, сенсу життя, долі людства, а також того, що ми впливаємо на оточення, і самі перебуваємо під впливом інших людей. Крім того, необхідно виробити у людей ставлення до власного здоров'я як до найбільшої цінності [5].

Найбільш руйнівний вплив на стан здоров'я молоді чинять шкідливі звички. Сьогодні в країні спостерігається тенденція до збільшення проявів негативної поведінки серед дітей та молоді, прилучення до нікотину, алкоголю, вживання наркотиків, ранні сексуальні зв'язки, рання вагітність дівчат-підлітків. Усе це різко погіршує стан фізичного і психічного здоров'я підлітків.

У дітей та молоді розвиваються агресивність, невдоволеність, почуття заниженої самооцінки, що нерідко спричинює конфлікти з однолітками, вчителями, батьками.

Вибір способу поведінки у молодій людині існував завжди, але сьогодні в умовах вільної пропаганди алкоголю, тютюну, поширення

ВІЛ/СНІДу та наркоманії цей вибір зробити непросто і часто він робиться не на користь здоров'я [5].

Вирішення цієї проблеми є одним із пріоритетних завдань нового етапу реформування освіти в Україні. виправити ситуацію можна комплексом заходів, серед яких належне місце посідають заходи системи закладів освіти. Передусім йдеться про збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування мотивації на ведення здорового способу життя в навчально-виховному процесі школи [9].

Ефективність оздоровлення школярів можлива за умови створення цілісної системи, що інтегрує оздоровчі освітні технології, досягнення сучасної медицини, залучення громадських організацій сфери формування здорового способу та профілактики девіантної поведінки молоді. Але особливе місце та відповідальність в оздоровчому процесі відводиться закладам освіти, які повинні формувати здоров'язбережувальним освітній простір.

Усе це можливо лише за умови впровадження здоров'язбережувальних технологій в навчально-виховний процес школи. Технологія – це системний метод створення, застосування знань з урахуванням технологічних та людських ресурсів та їхнього взаємовпливу, що має на меті оптимізувати форми освіти.

Серед загальної класифікації освітніх технологій виокремилася нова група – здоров'язбережувальні технології, які об'єднують в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів. Кожен педагог повинен планувати та організовувати свою діяльність з урахуванням пріоритетів збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу, за умови постійної взаємодії з дітьми та учнями, батьками, медичними працівниками та психологами [4; 5; 6].

Технологія проектується виходячи з конкретних умов і орієнтуючись на заданий, а не передбачуваний результат. Тому проектування здоров'язбережувального освітнього середовища ми розглядаємо як найважливіший елемент роботи по збереженню і зміцненню здоров'я учнів та молоді.

Вітчизняні та зарубіжні науковці (М. Безруких, М. Смирнов) переконані, що до здоров'язбережувальних освітніх технологій слід віднести всі педагогічні технології які не завдають шкоди здоров'ю учнів [5].

Деякі вчені пропонують виокремити поняття «здоров'яформувальні виховні технології» розуміючи під ним психолого-педагогічні технології, програми, методи спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, мотивації на ведення здорового способу життя і відношення до свого здоров'я, як найвищої цінності [11].

Інші науковці під здоров'язбережувальними технологіями розуміють: сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); оптимальну організацію навчального процесу(відповідно до вікових, статевих, індивідуальних

особливостей та гігієнічних норм); повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Аналіз усіх існуючих здоров'язбережувальних технологій дає можливість зазначити їх наступні типи.

Здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини.

До конкретних методів належать: диспансеризація учнів; профілактичні щеплення; забезпечення рухової активності; вітамінізація, організація здорового харчування (включаючи дієтичне); дотримання санітарно-гігієнічного режиму закладу; профілактика простудних та вірусних захворювань.

Оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я дітей учнівської молоді, підвищення потенціалу здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія.

Технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, вироблення життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами статево виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти.

Виховання культури здоров'я – виховання у дітей та молоді особистісних якостей, які спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я, посилення мотивації на ведення здорового способу життя, підвищення відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [4].

Здоров'язбережувальні технології реалізуються через такі напрями освітньо-виховної діяльності: створення умов для зміцнення здоров'я школярів та їхнього гармонійного розвитку; організацію навчально – виховного процесу з урахуванням його психологічного та фізіологічного впливу на організм учня; розробку і реалізацію навчальних програм з формування культури здоров'я і профілактики шкідливих звичок; корекцію порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів; медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку школярів; функціонування служби психологічної допомоги вчителям і учням щодо подолання стресів, тривожності; гуманного підходу до кожного учня, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу; нормування навчального навантаження і профілактики стомлюваності учнів; організацію збалансованого харчування учнів у школі.

Принципи навчання, що віддзеркалюють найважливіші та нагальні потреби школи, відповідають цілям здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Загальнометодичні та специфічні принципи існують в органічній єдності, створюючи систему. Вони розкривають закономірності оздоровчої педагогіки.

Серед *специфічних принципів* виокремлюють: принцип свідомості; принцип активності; принцип наочності; принцип системності та послідовності; принцип «Не зашкодь!»; принцип повторення; принцип поступовості; принцип доступності; принцип індивідуалізації; принцип неперервності; принцип циклічності; принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; принцип всебічного та гармонійного розвитку особистості; принцип оздоровчої спрямованості; принцип комплексного міждисциплінарного підходу до навчання школярів; принцип активного навчання; принцип формування відповідальності учнів за своє здоров'я та здоров'я оточуючих; принцип зв'язку теорії з практикою [2].

Систематичний вплив на організм та психіку учнів може бути успішним лише за умови доцільного використання методів здоров'язбережувального впливу.

Метод навчання – це впорядкована діяльність педагога, спрямована на досягнення визначеної мети навчання. Під методами навчання часто розуміють сукупність шляхів, засобів досягнення мети, вирішення завдань, а, відповідно, завдання педагогіки оздоровлення вирішуються шляхом застосування методів здоров'язбережувальних освітніх технологій.

Методи навчання: оповідання, лекція, демонстрація, ілюстрація, відеометод вправи, практичний метод, ситуативний метод, ігровий метод,.

Використання методів та прийомів залежить від професійних здібностей учителя, його особистої зацікавленості. Тільки об'єднавши всі окремі підходи в єдине ціле, можна створити оздоровчий освітній простір, де будуть реалізовані ідеї здоров'язбережувальної педагогіки.

Мета всіх здоров'язбережувальних освітніх технологій – сформувані в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отримані знання в повсякденному житті.

Загалом процес навчання в умовах здоров'язбережувальної педагогіки складається з трьох етапів, які відрізняються один від одного як специфічними завданнями, так і особливостями методики.

I. Етап початкового ознайомлення з основними поняттями та уявленнями.

Мета – сформувані в учнів уявлення про основні поняття здорового способу життя, уявлення про правила збереження здоров'я. Досягти виконання елементарних правил здоров'язбереження (на рівні первісного вміння). Створити мотивацію на ведення здорового способу життя.

II. Етап поглибленого вивчення.

Мета – сформувані повноцінне розуміння основ здорового способу життя. Уточнити уявлення про правила здоров'язбереження. Досягти свідомого виконання правил збереження та зміцнення здоров'я. Сформувані практичні знання, уміння і навички, необхідні в повсякденному житті.

Ш. Етап закріплення знань, умінь та навичок збереження та зміцнення здоров'я та їх подальшого вдосконалення.

Мета – сформувати навички збереження здоров'я у повсякденному житті. Досягти стабільності та автоматизму при дотриманні правил збереження здоров'я, виконання цих правил відповідно до вимог їх практичного застосування. Забезпечити варіативне дотримання правил здорового способу життя залежно від конкретних практичних умов.

Завдання кожного з означених етапів можна вирішувати як одночасно, так і послідовно, оскільки вони всі тісно взаємопов'язані [2].

У закладах освіти найбільш доцільними є технології, які [2]: мають за основу комплексний характер збереження здоров'я; беруть до уваги більшість факторів, що впливають на здоров'я; враховують вікові та індивідуальні особливості учнів; забезпечують запровадження цілей та змісту політики освітнього закладу зі зміцнення здоров'я учнів та формування здорового способу життя; контролюють виконання настанов, зміст яких має здоров'язбережувальний та профілактичний характер; постійно покращують санітарно-гігієнічні умови навчального закладу, матеріально-технічну та навчальну базу, соціально-психологічний клімат у колективі відповідно до сучасних вимог; заохочують учнів до участі в плануванні оздоровчої діяльності навчального закладу та до аналізу виконаної роботи; формують позитивне ставлення учнів, взаємоповагу та взаєморозуміння між учителями й учнями та учнів між собою; обґрунтовують умови послідовності в реалізації технології; здійснюють періодичну оцінку ефективності технології; залучають батьків до збереження та зміцнення здоров'я дітей; практикують особистісно-орієнтований стиль навчання та стосунків з учнями; створюють освітнє середовище, що забезпечує комфортні та безпечні умови життєдіяльності учнів і вчителів.

У вирішенні проблеми збереження здоров'я дітей різних закладів освіти важливе значення має взаємодія з громадськими організаціями, яка сприяє соціальному партнерству закладу, як представнику державного сектору і громадських організацій – громадського сектору. Партнерство – це спільна діяльність декількох сторін, своєрідна колективна робота. В ідеальному партнерстві партнери навчаються один у одного та впливають один на одного [1; 7]. Взаємодоповнюваність школи та громадських організацій, які діють на спільній території, визнають свободу вибору, унікальність і впливовість один одного. Головною особливістю соціального партнерства визначаються зміни, що призводять до покращення ситуації (в даному контексті здоровий спосіб життя як одна з пріоритетних цінностей) в інтересах дітей та молоді.

Важливими ознаками соціального партнерства визначають: обмін інформацією та досвідом (партнери мають постійно спілкуватися та обмінюватися інформацією. Цей процес є передумовою визначення спільних цілей, цінностей та повноважень); поділ повноважень, відповідальності та управлінських функцій між сторонами; спільне надання ресурсів (часу, коштів, інформації). Без цієї складової соціальне партнерство школи та громадських організацій перетвориться на «дискусійний клуб» і не приведе

до вирішення проблеми; спільне вирішення проблемних ситуацій; наявність взаємної вигоди [1, с. 6-7].

Отже, сучасний рівень цивілізації і культури висуває в число найважливіших для людини пріоритетів завдання самому навчитися не хворіти, бути здоровим. Для системи освіти це завдання трансформується в імператив використовувати для досягнення цієї мети ті технології, якими володіє педагог, психолог.

Постановка завдання здоров'язбереження в освітньому процесі може розглядатися в двох варіантах – завдання-мінімум і завдання-максимум.

Завдання-мінімум відповідає фундаментальному принципу медицини, педагогіки та психології: «Не нашкодь!». Реалізація робочої програми включає виявлення і каталогізацію чинників, що надають або потенційно здатних надати шкідливу (патогенну) дію на організм учня, – його фізичне, психічне (психологічне), репродуктивне, моральне здоров'я, і, надалі, усунення самих цих чинників або пом'якшення їх дії на учнів і педагогів. Відповідно, самі патогенні (або умовно патогенні) чинники, пов'язані зі школою, освітнім процесом, можуть бути розділені на три групи: що стосуються гігієнічних умов освітнього процесу (гігієнічні), обумовлені організацією навчання (організаційно-педагогічні) і пов'язані безпосередньо з роботою вчителів, адміністрації, співробітників освітньої установи (педагогічні для психологічні чинники) [2].

Завдання закладу освіти полягає не лише в збереженні здоров'я учнів на період навчання, але і в підготовці їх до подальшого успішного і щасливого життя. Завдання здоров'язбережувальної педагогіки – забезпечити особистості дитини високий рівень реального здоров'я, сформувати культуру здоров'я [2; 3].

Надалі вирішення проблеми збереження здоров'я особистості дитини потребує подальшого вирішення сучасних форм, методів та засобів впровадження здоров'язбережувальних технологій навчання в освітній прості закладів освіти.

Список використаних джерел

1. Алещенко С. Соціальне партнерство: теорія та практика: посіб. для неприбуткових некомерційних організацій. – У 2-х ч. – Суми: СОМГО «Матриця», 2004. – Ч. 2. – 44 с.
2. Бойко Т.В. Здоров'язберігаючі технології і сучасна система освіти // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – С. 56-62.
3. Горяня Л.І. Педагогічні умови організації навчально-виховного процесу курсу «Основи здоров'я» // Основи безпеки життєдіяльності. – 2005. – № 1. – С. 61-63.
4. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1-6.
5. Гуріненко Н.О., Рибалка О.Я. Освітні здоров'язберігаючі технології – шлях до збереження здоров'я школярів // Вісник Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Педагогічні науки. – 2007. – С. 82-88.
6. Калька Н., Макаренко С. Здоров'язберігаючі компетенції педагога в умовах сучасного освітнього простору // Укр. наук. журн. «Освіта регіону». – № 4. – 2013. – С. 156-162.

7. Менеджмент громадських організацій: вибрані питання теорії та практики: навч. посіб. / А.Ю. Жулавський, О.Г. Дегтяренко, Є.В. Кірсанова та ін. – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2007. – 262с.
8. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
9. Освіта в інноваційному поступі суспільства / Доповідь Міністра освіти і науки України С.М. Ніколаєнка на підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 р. // Освіта України. – 2006. - № 60/61 . – С. 13.
10. Страшко С.В. та ін. Інфекційні хвороби, що набули соціального значення. – К.: «Освіта України». – 2006. – 56 с.
11. Холодова Н.О. Порадник учителю основ здоров'я: Методичні рекомендації та орієнтовне планування уроків основ здоров'я (5-9 класи) / Н.О. Холодова. – Харків: ХОНМІБО, 2008. – 108 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

(Пастухова Н.Л., Садовниченко Ю.О., М'ясоєдов В.В.)

Стан здоров'я – найважливіший показник благополуччя суспільства, що віддзеркалює поточну ситуацію і опосередковано прогнозує майбутнє нації. Сприяння покращенню здоров'я є системною діяльністю майже всіх інституцій суспільства [8, с. 33], яке пред'являє високі вимоги як до професійного фаху, так і до рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості представників спільноти. Існує протиріччя між потребою держави у формуванні здорового покоління і сучасними умовами життя та праці свідчить про необхідність орієнтації системи освіти на збереження здоров'я. Для нашої країни проблема здоров'язбереження є особливо актуальною на тлі демографічних проблем і завдань модернізації освіти [5, с. 18; 38].

Мета даної роботи – аналіз здоров'язбережувальної складової педагогічних технологій різних рівнів освіти та умов її реалізації.

Здоров'я – це стан повного благополуччя в різних сферах життєдіяльності; фундаментальна потреба людини, реалізація її природного потенціалу; ресурс, процес і результат задоволення фізичних, психічних і соціальних потреб кожної людини; найвища загальнолюдська і суспільна цінність, яка проявляється в здатності зберігати й покращувати природне місце існування, збільшувати тривалість і покращувати якість життя завдяки можливості контролю та керування факторами, що їх зумовлюють [8, с. 20; 31]. Забезпечення здорового способу життя і всеохоплюючої та якісної освіти у світоглядній парадигмі сталого розвитку проголошено домінуючими глобальними цілями людства [34].

Чинниками, які найсуттєвіше впливають на стан здоров'я в цілому, вважають генетичну складову, стан довкілля, якість медичного обслуговування, умови та спосіб життя [49]. Окрім вищезазначених на стан здоров'я учасників навчально-виховного процесу впливають гігієнічні умови, навчально-організаційні та психолого-педагогічні фактори [15, с.19; 28, с. 9].